

КУЧАЙ О. В.

к. е. н.

Київський університет туризму, економіки і права

КОНКУРЕНТНІ ПОЗИЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ТУРИЗМУ У СВІТІ

У статті досліджується проблема підвищення конкурентоспроможності українського туризму. Проведено аналіз сучасного стану національного туризму, його міжнародної конкурентоспроможності, здійснено порівняння українського туризму зі французьким та польським туризмом, визначено шляхи підвищення конкурентоспроможності вітчизняного туризму на світовому ринку.

Ключові слова: світова туристична галузь, туризм і подорожі в Україні, індекс конкурентоспроможності туризму і подорожей, український туристичний ринок.

КУЧАЙ О. В.

к. э. н.

Киевский университет туризма, экономики и права

КОНКУРЕНТНЫЕ ПОЗИЦИИ УКРАИНСКОГО ТУРИЗМА В МИРЕ

В статье исследуется проблема повышения конкурентоспособности украинского туризма. Проведен анализ современного состояния национального туризма, его международной конкурентоспособности, осуществлено сравнение украинского туризма с французским и польским туризмом, определены пути повышения конкурентоспособности отечественного туризма на мировом рынке.

Ключевые слова: мировая туристическая отрасль, туризм и путешествия в Украине, индекс конкурентоспособности туризма и путешествий, украинский туристический рынок.

KUCHAI O. V.

candidate of economical sciences

The Kiev University of Tourism, Economy and Law

THE COMPETITIVE POSITION OF UKRAINIAN TOURISM IN THE WORLD

This article examines the problem of increasing the competitiveness of Ukrainian tourism. The analysis of modern state of national tourism and its international competitiveness was held. Done a comparison of Ukrainian tourism with the French and Polish tourism, the ways of increase of competitiveness of domestic tourism in the global market are proposed.

Keywords: global tourism industry, travel and tourism in Ukraine, competitiveness index of travel and tourism, the Ukrainian tourist market.

okuchai3176@gmail.com

Постановка проблеми. ХХ століття знаменувалося небувалим розвитком туристичної індустрії. Сьогодні, у ХХІ столітті, дослідники розглядають туризм як найважливіший фактор людського розвитку та прискорення соціально-економічного прогресу. В умовах глобалізації туризм набуває якісно нових властивостей, пов'язаних з підвищенням ступеню його економічної, політичної і культурної інтеграції та стандартизації.

Туристичний сектор спричиняє значний позитивний вплив на економіку будь-якої країни: забезпечує створення додаткових робочих місць, сприяє зростанню зайнятості економічно активного населення, підвищенню добробуту громадян, позитивно впливає на розвиток інфраструктури і багатьох суміжних з туризмом галузей економіки, таких як транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання тощо. Розвиваючи туристичну галузь, країна підвищує рівень розвитку всіх галузей національного господарства та забезпечує підвищення рівня захисту держави від глобалізаційних загроз і викликів ХХІ століття, що особливо актуально для України.

Саме цим пояснюється посилення уваги вітчизняної економічної науки до проблем туризму. Крім того, з огляду на підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, особливої актуальності набуває оцінка заходів щодо підвищення конкурентоспроможності вітчизняної туристичної галузі в контексті європейського досвіду.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Основні тенденції розвитку туризму в нашій країні завжди турбували науковців, ці питання досліджували такі вітчизняні вчені, як Л. Агафонова, В. Антоненко, М. Борушак, В. Волинець, В. Пазенок, В. Федорченко, В. Цибух; туристичні ресурси України досліджено в працях О. Любіцевої, М. Мальської, Є. Панкової, В. Стафійчука. На міжнародному рівні конкурентоспроможність туризму розглядається в працях Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО) і Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ). Проте недостатньо розробленими залишаються новітні тенденції розвитку національного туризму за умов економічної нестабільності, а також в контексті вирішення інституціональних, структурних і соціальних проблем; можливі ефекти у туристичній галузі від проведення в країні економічних реформ.

Отже, **мета статті** – дослідити роль та місце туристичної галузі в економіці України на національному та міжнародному рівнях, визначити сучасні тенденції її розвитку; обґрунтувати туризм як один з важливих факторів соціально-економічного розвитку країни у XXI ст., проаналізувати конкурентні позиції України на глобальному ринку туристичних послуг та запропонувати шляхи їх зміцнення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Практикою доведено, що подорожі й туризм здійснюють величезний вплив на економічний та соціальний розвиток будь-якої країни та глобальний розвиток в цілому. Туризм створює 9% світового валового внутрішнього продукту, а експортні надходження від туризму становлять 1,4 трлн дол. США, 6% світового експорту, в ньому задіяні 277 млн робочих місць, кожне 11-е робоче місце у світі. Це доводить стійкість сектора під час глобального економічного спаду і перетворює його на ключовий фактор розвитку високоефективної диверсифікованої економіки для транзитивних країн та країн, що розвиваються. Протягом останніх шести десятиліть туризм став одним із найбільших секторів світової економіки. Якщо в 1950 р. в світі налічувалося 25 млн туристів, то в 2013 р. – до 1087 млн чол., тобто кількість туристів у світі в 2013 р. збільшилася порівняно з 1950 р. у 43,5 разу. У 2030 р., за прогнозами ЮНВТО, кількість туристів у світі складе 1,8 млрд чоловік [2; 7; 8, р.2]. Динаміка розвитку світової туристичної галузі дозволяє краще зрозуміти цей феномен (табл. 1).

Туризм – не тільки найбільша й така, що найбільш швидко розвивається, галузь світового господарства, темпи зростання якої майже в два рази перевищують темпи зростання інших галузей економіки. Важливо, що темпи зростання індустрії туризму в останні роки більш швидкі, ніж у автомобілебудуванні, фінансових послугах та охороні здоров'я. Крім того, розвиток туризму і подорожей демонструє високу стійкість до несприятливих економічних умов. Як зазначав генеральний секретар ЮНВТО Таліб Ріфаї: «2013 рік був відмінним роком для міжнародного туризму. Туристичний сектор показав чудову здатність пристосовуватися до мінливих умов ринку, стимулюючи зростання і створення робочих місць по всьому світу, незважаючи на існуючі економічні та геополітичні виклики. Туризм був одним з не багатьох секторів, генеруючих позитивні новини для багатьох економік» [2].

Приріст обсягів продаж на світовому ринку туристичних послуг за 1990–2013 рр. склав 342,4%, збільшившись у 4,4 разу (рис. 1). Темпи зростання міжнародних надходжень від туризму у світі в 2013 р. склали 1159 млрд дол. США і в порівнянні з 2012 р. (1078 млрд дол. США) збільшилися на 7,5%.

Все це говорить про нову тенденцію розширення світового туристичного ринку та появу нових видів послуг, які сприяють підвищенню ефективності матеріального виробництва й економіки в цілому. Це послуги в сфері реклами, оренди, консультації, маркетингу, будівництва, технічного обслуговування. Деякі види нових послуг стимулюють експорт товарів.

Динаміка розвитку світової туристичної галузі

	1990	1995	2000	2005	2010	2012	2013*	2013, (%)**	2005-2013, (%)***
Світ	434,0	528,0	677,0	807,0	948,0	1035,0	1087,0	100	3,8
Розвинені країни	296,0	334,0	421,0	459,0	506,0	551,0	581,0	53,4	3,0
Країни, що розвиваються	139,0	193,0	256,0	348,0	442,0	484,0	506,0	46,6	4,8
Європа	261,1	304,0	388,2	448,9	484,8	534,4	563,4	51,8	2,9
Азія і Тихо-океанський регіон	55,8	82,0	110,1	153,5	204,9	233,5	248,1	22,8	6,2
Америка	92,8	109,1	128,2	133,3	150,6	162,7	167,9	15,5	2,9
Африка	14,7	18,7	26,2	34,8	49,9	52,9	55,8	5,1	6,1
Близький Схід	9,6	13,7	24,1	36,3	58,2	51,7	51,6	4,7	4,5

* – 1990–2013 млн осіб; ** – структура світової туристичної галузі у %;
*** – середньорічні темпи росту, %; (джерело: складено за [8, р. 4])

Особливої уваги заслуговує питання внеску туризму в українську економіку. За оцінками Всесвітньої ради подорожей і туризму (WTTC), загальний внесок туристичної сфери до ВВП України в 2014 р. склав 83,0 млрд грн. При цьому прямі витрати туристів становили 28,4 млрд грн, або 34,2% [9; 10; 11, р. 6].

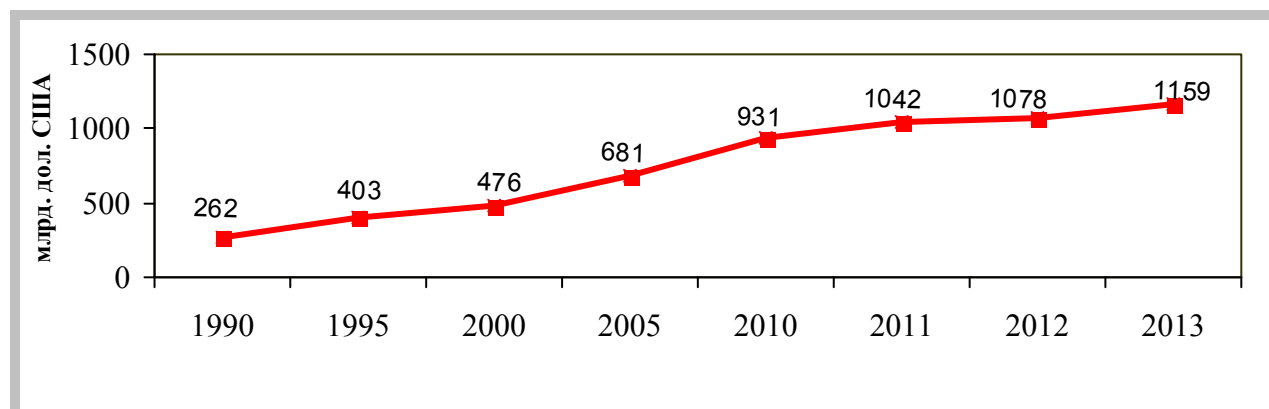

Рис. 1. Динаміка обсягів продаж на світовому туристичному ринку (Джерело: складено автором на основі даних [8, р. 6])

Розглянемо динаміку частки туристичної галузі в структурі ВВП України за 2002–2014 рр. (рис. 2). Протягом всього періоду значення показника коливається від 1,7% до 2,5%. При цьому мінімальне значення показника (1,7%) спостерігається в 2002–2003 рр., максимальне – в 2004 р. Середнє значення частки прямих надходжень від туристичної сфери до ВВП за останні тринадцять років становить 2,12%. В 2014 р. частка туристичної галузі в структурі ВВП України складала 1,9%, що менше від максимального значення цього показника 2004 р. на 0,6%. Основними перешкодами розвитку туристичного сектору в Україні сьогодні виступають політична нестабільність, військові дії на сході країни, недостатній соціально-економічний розвиток, низький рівень життя населення, погіршення екології, ряд культурних факторів.

Разом з тим в Україні існують всі передумови для розвитку туризму. Зручне географічне розташування, сприятливий клімат, різноманітний рельєф, багаті природно-

рекреаційні та історико-культурні ресурси, розвинена туристична інфраструктура створюють потужний туристичний потенціал, який має певні конкурентні переваги на світовому туристичному ринку. Крім того, членство України у ЮНВТО створює певні передумови розвитку національного туризму.

Пріоритетним напрямом розвитку туристичної галузі України виступає наземний туризм через те, що основний потік туристів в нашу країну направляється по автомобільних дорогах і залізничних магістралях (країна має спільний кордон з сімома країнами). Це повинно стати основою для зростання потоку туристів, які в якості пересування обирають автомобільний транспорт, а лібералізація візового режиму між Україною та країнами ЄС (один з пунктів Угоди гарантує право вільного перетину кордону європейськими громадянами на строк до 180 днів) цьому сприяє. Залізничний напрямок буде, навпаки, демонструвати певний спад, в основному через стан залізниць, які потребують глобальної модернізації [4].

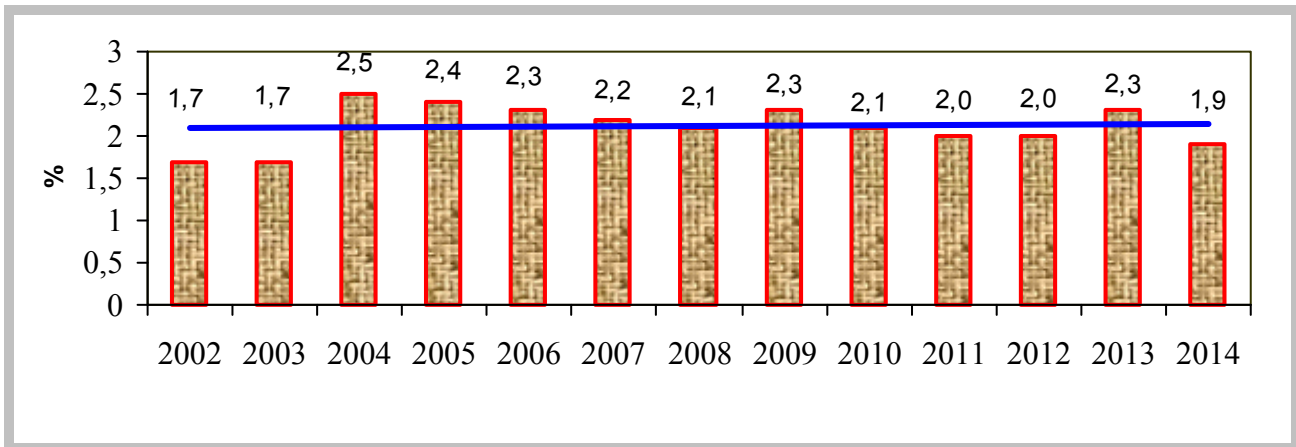

Рис. 2. Частка прямих надходжень від туристичної сфери до ВВП України за 2002–2014 роки (джерело: складено автором на основі даних [10, р. 1; 11, р. 1])

Розглянемо стан справ у туристичній галузі України шляхом аналізу конкурентоспроможності українського туризму у світі. Аналітична група ВЕФ проводить постійні (один раз на два роки) розрахунки індексу конкурентоспроможності туризму і подорожей, який показує загальний стан туристичної галузі на міжнародному рівні. Оцінка проводиться за трьома субіндексами (А: регуляторне законодавство; В: бізнес-середовище та інфраструктура; С: людські, культурні та природні ресурси), які в свою чергу поділяються на 14 показників, серед яких безпека, туристична інфраструктура, цінова конкурентоспроможність тощо. В звіті ВЕФ за результатами розрахунків індексів конкурентоспроможності туризму і подорожей складено рейтинг 140 країн з найбільш конкурентоспроможними і привабливими для бізнесу туристичними галузями [5; 7].

В 2013 р. світовими лідерами в секторі туризму і подорожей стали Швейцарія, Німеччина і Австрія. За ними слідує Іспанія, Великобританія, США, Франція, Канада, Швеція та Сінгапур. Всі разом вони складають ТОП-10 лідерів рейтингу конкурентоспроможності в секторі туризму і подорожей [7]. Україна за цим індексом у 2013 р. перебувала на 76 місці в світі (3,98 балів) і в порівнянні з 2011 р. (85 місце) поліпшила свої позиції на 9 місць. Сильні сторони українського туризму – багаті природні та культурні ресурси, інфраструктура повітряного транспорту та телекомунікаційна інфраструктура. Слабкі сторони – якість інфраструктури наземного транспорту, нерозвиненість бізнес-середовища та все ще низька цінова конкурентоспроможність.

Проаналізуємо індекси конкурентоспроможності туризму і подорожей України, Франції і Польщі та порівняємо їх за трьома субіндексами по результатах останнього звіту ВЕФ (табл. 2). Для порівняння взято дві країни Євросоюзу, які за територією, чисельністю населення та природними ресурсами схожі з нашою країною, причому Франція – старий, а

Польща – відносно новий член ЄС. Порівняння конкурентоспроможності туристичних галузей України, Франції та Польщі в 2013 р. показало, що загальний індекс конкурентоспроможності туризму і подорожей нашої країни відстає від Франції на 69 позиції, від Польщі – на 34 позиції. При цьому розраховані ВЕФ субіндекси по Україні також значно відстають від зазначених європейських країн: 1) від Франції: субіндекс А: регуляторне законодавство (-51 позиція за рангом і -0,9 бала), субіндекс В: бізнес-середовище та інфраструктура (-64 позицій за рангом і -1,6 бала), субіндекс С: людські, культурні і природні ресурси (-88 позицій за рангом і -1,6 бала); 2) від Польщі: субіндекс А: регуляторне законодавство (-11 позицій за рангом і -0,2 бала), субіндекс В: бізнес-середовище та інфраструктура (-13 позицій за рангом і -0,3 бала), субіндекс С: людські, культурні і природні ресурси (-67 позицій за рангом і -1,0 бал). Наведені порівняння говорять про те, що в Україні субіндекс А індексу конкурентоспроможності туризму і подорожей найбільшим чином наближається до французького і польського, в той час як субіндекси В і С значно відстають. Тому для успішної конкуренції на світовому ринку Україна повинна звернути увагу на розвиток бізнес-середовища та інфраструктури, а також на розвиток ресурсів всіх видів. Необхідно максимально використовувати свої переваги, пропагуючи туризм на українському і світовому ринках.

Таблиця 2

Порівняння конкурентоспроможності туризму і подорожей України, Польщі і Франції в 2013 р.

№ з/п	Показники індексу конкурентоспроможності туризму і подорожей	Франція		Польща		Україна		Україна - Франція	Україна - Польща
		Переваги (+) / відставання (-)							
		Ранг*	Бали**	Ранг	Бали	Ранг	Бали	Ранг / Бали	Ранг / Бали
	Субіндекс А: регуляторне законодавство	7	5,3	42	4,5	76	4,0	- 69 / -1,3	- 34 / - 0,5
	Субіндекс В: бізнес-середовище та інфраструктура	9	5,6	49	4,9	60	4,7	- 51 / - 0,9	- 11 / - 0,2
1.	Правила і норми політики	25	5,0	84	4,3	114	3,9	- 89 / - 1,1	- 30 / - 0,4
2.	Екологічна стійкість	11	5,6	37	5,0	92	4,3	- 81 / - 1,3	- 55 / - 0,7
3.	Охорона та безпека	33	5,5	48	5,2	77	4,7	- 44 / - 0,8	- 29 / - 0,5
4.	Здоров'я і гігієна	6	6,7	35	6,0	8	6,6	- 2 / - 0,1	+ 27 / +0,6
5.	Визначення пріоритетів туризму та подорожей	35	5,0	96	4,0	84	4,2	- 49 / - 0,8	+ 12 / +0,2
	Субіндекс С: людські, культурні та природні ресурси	11	5,2	32	4,6	99	3,6	- 88 / - 1,6	- 67 / - 1,0
6.	Інфраструктура повітряного транспорту	8	5,4	86	2,7	78	2,8	-70 / - 2,6	+ 8 / + 0,1
7.	Інфраструктура наземного транспорту	5	6,2	66	3,7	73	3,5	- 68 / - 2,7	-7 / - 0,2
8.	Інфраструктура туризму	17	6,1	46	4,7	50	4,6	-33 / -1,5	- 4 / - 0,1
9.	Інфраструктура ІКТ***	15	5,2	41	4,0	70	3,1	-55 / - 2,1	- 29 / - 0,9
10.	Цінова конкурентність у галузі туризму і подорожей	140	3,0	61	4,6	110	4,0	+ 30 / + 1,0	- 49 / - 0,6
11.	Людські ресурси	35	5,2	45	5,1	65	4,9	- 30 / - 0,3	- 20 / - 0,2
	- освіта та тренінг	23	5,5	37	5,2	72	4,7	- 49 / - 0,8	- 35 / - 0,5
	- наявність кваліфікованих трудових ресурсів	87	4,9	74	5,0	44	5,2	+ 43 / + 0,3	+ 30 / + 0,2
12.	Спорідненість туризму та подорожей	48	4,8	125	4,1	101	4,3	- 53 / - 0,5	+ 24 / + 0,2
13.	Природні ресурси	30	4,7	66	3,7	102	3,0	- 72 / - 1,7	-36 / - 0,7
14.	Культурні ресурси	8	6,0	18	5,4	80	2,1	- 72 / - 3,9	- 62 / - 3,3

* – місце країни; ** – від 1 до 7; *** – інформаційно-комунікаційні технології

Джерело: розраховано автором на основі даних [7, р.168-169, р. 288-289, р. 346-347]

Туристичний ринок в Україні сьогодні вважається одним з найперспективніших напрямків соціально-економічного розвитку як країни в цілому, так і її регіонів і міст зокрема. Україна продовжує збільшувати свій туристичний потенціал: за 2011–2013 рр. потік іноземних туристів виріс більш ніж на мільйон чоловік, що дає надію на вирівнювання та зростання економіки країни; за цей же період щорічне число туристів, що в'їжджають в Україну, збільшилося більш ніж на 1,1 млн і склало 24,6 млн осіб на рік [3; 6].

У 2013 р. Кабінет Міністрів України затвердив Концепцію Державної цільової програми розвитку туризму і курортів до 2022 р. Програма включає заходи по створенню умов для розвитку пріоритетних видів туризму, забезпечення раціонального використання територій курортів, удосконалення санаторно-курортного обслуговування. Заплановано створення системи поширення інформації про туристичні можливості України, підвищення безпеки туристів і поліпшення якості готелів та інших засобів розміщення [1]. Для успішного розвитку туризму в програмі передбачено залучення інвесторів в українську туристичну галузь. Важливо, що інтеграція українського туризму у світовий ринок здійснюється за підтримки ЮНВТО.

Висновки. Україна зацікавлена у збільшенні туристичного потоку з усіх країн світу, особливо – з країн ЄС. Для цього наша країна повинна розвивати туристичну галузь та підвищувати її конкурентоспроможність на світовому ринку. Сьогодні перспективи підвищення конкурентоспроможності туризму і подорожей України пов'язані з розширенням в'їзного туризму з країн ЄС. При цьому важливо, щоб Україна гармонізувала українське законодавство та нормативну базу відповідно до стандартів Європейського Союзу. Для української сторони дуже важливо розробити заходи з дерегулювання туристичної діяльності та впровадження державно-приватного європейсько-українського партнерства у сфері туризму.

З метою збільшення потоків міжнародного туризму в Україну (в тому числі з країн ЄС) необхідно оновити стратегію просування туристичних продуктів на внутрішньому і міжнародному ринках, а також вирішити ряд питань у сфері туризму з залученням експертів туристичної галузі. Основними шляхами їх вирішення виступають: розробка сучасного проекту міжнародного договору про співпрацю України та країн ЄС в галузі туризму; спрощення візового режиму для нашої країни; підвищення національного туристичного іміджу держави, широкомасштабне проведення рекламно-інформаційної кампанії в українських та зарубіжних засобах масової інформації; впровадження новітніх технологій у галузь; перехід до застосування міжнародних інформаційних та технологічних стандартів у туристичній галузі; підвищення ефективності індустрії туризму за рахунок залучення іноземних і вітчизняних інвестиційних та кредитних коштів на реалізацію інноваційних проектів; створення нових робочих місць за рахунок розвитку сектора туризму; державна підтримка туристичного бізнесу в нашій країні.

Розширення міжнародних зв'язків і співпраці між Україною та країнами ЄС з одного боку, і між Україною та міжнародними організаціями у сфері туризму, – з іншого, відкриває нові шляхи для просування національного туристичного продукту на світовий ринок, залучення до світового інформаційного простору, впровадження передового досвіду організації туристичної діяльності в Україні. Підписання Україною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом на сьогодні є стимулом для впровадження європейських стандартів в українську туристичну галузь. За цих умов українська індустрія туризму матиме реальні перспективи для подальшого розвитку і підвищення її конкурентоспроможності на світовому ринку.

Список використаних джерел

1. Концепція Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2013 р. № 638-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/638-2013-p>.

2. Всесвітня туристична організація (UNWTO) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www2.unwto.org>.
 3. Поток иностранных туристов в Украину существенно вырос [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.inpress.ua/ru/society/16570-v-ukraine-uvelichilsya-potok-inostrannykh-turistov>.
 4. Прогноз развития туристического рынка Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.turportal.com.ua/analytics/action/article_detail/article_id/1451.
 5. Рейтинг стран мира по уровню конкурентоспособности сектора путешествий и туризма 2013 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gtmarket.ru/news/2013/03/07/5520>.
 6. Эксперты: Украинский туризм надо продвигать за рубежом как продукт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.inpress.ua/ru/economics/14171-eksperty-ukrainskiy-turizm-nado-prodvigat-za-rubezhom-kak-produkt>.
 7. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2013 Reducing Barriers to Economic Growth and Job Creation Jennifer Blanke and Thea Chiesa, editors Compendium of Tourism Statistics, Data 2008–2012, 2014 Edition.
 8. UNWTO Tourism Highlights, 2014 Edition. 16 p.
 9. Всесвітня рада з подорожей та туризму (WTTC) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wttc.org>.
 10. The Travel & Tourism. Economic Impact 2015. Ukraine. 20 p.
 11. Travel & Tourism Economic Impact 2014 Ukraine. 20 p.
-